

МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ДО ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ

Постановка проблеми. В останні роки було розроблено декілька методик, реалізація яких сприятиме усвідомленому та самостійному вибору школярами майбутньої професії, побудові та реалізації ними планів професійної кар'єри тощо. З точки зору можливості технологізації процесу професійного самовизначення старшокласників особливу увагу привертають методики підготовки учнів до вибору професії Джона Голланда (США) та Сигекадзу Фукуяма (Японія).

Аналіз актуальних досліджень. Аспекти проблеми, присвячені питанню комплексних методик підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення, висвітлюються в публікаціях та посібниках таких вчених, як Є. Гінзберг, Д. Голланд, Д. Дьюї, Т. Каплоу, А. Маслоу, Д. Сьюпер, С. Фукуяма та ін.

Мета статті. У своїй статті ми робимо спробу провести аналіз та порівняння комплексних методик підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення, а саме Д. Голланда та С. Фукуяма.

Виклад основного матеріалу. Методика, яку розробив С. Фукуяма, базується на його теоретичних положеннях щодо оцінки здатності людини до вибору професії. Вона знайшла застосування не лише в Японії, але й за її межами [1, 87]. При розробці своєї методики С. Фукуяма виходив з концептуального положення про те, що основною метою профорієнтаційної роботи в школі є розвиток в учнів здатності до усвідомленого вибору майбутньої професії [1, 90]. На думку автора, така здатність розвивається у школяра в процесі самоаналізу, аналізу професій та здійснення професійних проб.

Під самоаналізом автор розуміє вивчення школярем особливостей власного характеру, вмінь, навичок, інтелектуальних здібностей та фізичного розвитку. Ця діяльність реалізується в процесі взаємодії учня та педагогічних працівників (учителів, профконсультантів, психологів тощо) з застосуванням самоспостережень, педагогічних спостережень, тестів.

На наступному етапі, вважаючи, що учень володіє достатньо

повною та розгорнутою інформацією про себе, центр ваги профорієнтаційної роботи, вважає дослідник, повинен переноситься на ознайомлення школярів зі світом професій. При цьому, стверджує С. Фукуяма, основна увага повинна приділятися аналізу умов та соціально-економічних характеристик праці. Основними шляхами набуття відповідної інформації учнем він вважає вивчення відповідних шкільних курсів, самоосвіту, спостереження, екскурсії, засоби масової інформації тощо.

З точки зору професійного самовизначення як процесу, найбільш розробленим та деталізованим С. Фукуямою в плані його технологізації є третій етап – професійні проби. Основна мета їх здійснення полягає у наданні учневі практичного досвіду роботи за певним фахом та співставленні характеру певної професії зі здатностями, можливостями, уміннями тощо школяра. При цьому реалізація проби за певною групою професій повинна бути забезпечена в індивідуальному порядку для кожного учня. Слід зауважити, що середня освіта Японії була зорієнтована на створення для учнів можливості здійснювати проби за 16 різноманітними напрямками професійної діяльності (управління машинами, виготовлення певної продукції в умовах масового та кустарного виробництва, підприємницька діяльність, дослідницька діяльність та ін). Для проведення професійних проб до навчальних планів шкіл, крім занять з трудового навчання, включено різноманітні факультативні курси.

Оцінка результатів вибору учнем майбутньої професії здійснюється шляхом послідовного виконання сукупності діагностичних процедур, які одержали назву „F-тест”. Їх послідовне виконання забезпечує визначення індексів самоаналізу, аналізу професій та професійних проб.

Методика С. Фукуями також передбачає й оцінку результатів професійного вибору, який здійснюється на етапі професійної адаптації шляхом кількісного аналізу даних, одержаних за допомогою оцінки аналізу професії, робочого середовища, управління працею на робочому місці та відповідності людини професії. Кінцевим результатом реалізації методики є кількісний показник, тобто індекс здатності до усвідомленого вибору професії.

У Сполучених Штатах Америки також особлива увага приділяється розробці методик підготовки школярів до усвідомленого вибору професії, які розробляються в контексті

програм, спрямованих на навчання кар'єри.

Так, у 1994 році Конгрес США прийняв акт під назвою „School-to-Work” (у дослівному перекладі „Школа – роботі”), який головним національним багатством країни визначає не сировину та засоби виробництва, а висококваліфіковані та конкурентоспроможні кадри.

Одним із засобів реалізації згаданого акту є програма розвитку кар'єри (Career Development), яка передбачає: ознайомлення учнів з використанням знань з академічних предметів для здійснення кар'єри, зустрічі з представниками різних професій, проведення екскурсій на підприємствах, одержання досвіду роботи, використання центрів розвитку кар'єри, підтримка випускників у плані працевлаштування після закінчення навчального закладу тощо [4]. У зв'язку з реалізацією цієї програми до навчальних планів шкіл ряду штатів було включено навчальні курси, які дозволяють учням адаптуватися до вимог виробництва та вищої школи. Важливе місце в програмі навчання кар'єри відводиться вивченню особливостей особистості учнів, їх навчальних досягнень, професійних інтересів та планів тощо з метою виявлення їх навчальної та професійної еволюції.

У якості базової в “Career Development” використовується поширена на Заході методика підготовки школярів до вибору професії американського психолога Джона Голланда. Д. Голланд запропонував інші підходи як до самої класифікації професій, так і відповідності людини певній з них. Згідно з його теорією, успіх у професійній діяльності та задоволення працею залежать, в першу чергу, від так званого професійного середовища. При цьому він виходив із припущення, що професія накладає певний відбиток на людину, а поведінка людини визначається не лише особистісними особливостями, але й середовищем, в якому вона працює.

Дослідник виділив шість типів професійного середовища: реалістичне (R), інтелектуальне (I), артистичне (A), соціальне (S), ділове (E) та конвенціональне (C). Крім того, він вважав, що кожна людина належить до одного з шести особистісних типів, що мають назви, аналогічні типам професійного середовища. Для досягнення успіху в трудовій діяльності людині бажано обрати професію, яка співпадає з її особистісним типом [1, 60].

Було розроблено відповідну тестову методику, яка в ряді випадків носить назву “Опитувальник професійних переваг” [2, 42]. Стимульний матеріал тесту містить 42 дихотомічних альтернативи,

кожна з яких задана у вигляді певної професії. Учні необхідно здійснити вибір однієї з них. За такого підходу, кожному з 6 особистісних типів відповідає 14 різних професій. Це врівноважує шкали в кількісному відношенні й дозволяє здійснювати порівняння виразності того або іншого типу “всередині” кожного респондента (тобто проводити так зване імпативне оцінювання). Насправді, такий варіант методики Д. Голланда є досить далеким від оригіналу і побудований на дещо інших принципах. Проте він активно використовується у процесі підготовки молоді до професійного самовизначення і ним можна скористатися в on-line режимі [5].

Методика оцінки здатності учня правильно обрати майбутню професію, за С. Фукуямою, має чіткий алгоритм дій опитуваного та педагогічних працівників (вивчення особливостей особистості учня; організація та педагогічне управління професійними пробами в школі та надання консультацій, контроль за профпробами, що здійснюються поза школою; оцінка самоаналізу, аналізу професій і професійних проб тощо), вона характеризується системністю, поступовим посиленням пізнавальної активності тощо, тобто має всі ознаки педагогічної технології. Слід зазначити, що якщо реалізація методики С. Фукуями передбачає постійну, жорстко структуровану спільну діяльність учня та педагога, то методика Д. Голланда базується переважно на самостійній пізнавальній активності учня та його самоаналізі. Так, наприклад, перший етап роботи за цією методикою – ознайомлення з типами професійного середовища та особистісними типами, передбачається переважно як самостійна робота учня. Основною складовою частиною технології активізації професійного самовизначення учнів, за Д. Голландом, є методика оцінки так званого “самоспрямовуючого пошуку” (Self-Directed Search) [3, 38], за якою кінцевим результатом роботи є визначення школярем свого узагальненого особистісного коду. Згадана методика базується на використанні низки тестів, спрямованих на визначення професійних прагнень, видів діяльності, яким опитуваний надає перевагу, професійних властивостей, притаманних школяреві, та професіям, які його приваблюють.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що дані методики містять елементи безперервної системи підготовки особистості до професійного самовизначення. На нашу думку, вони можуть бути у повному обсязі використаними у профорієнтаційній роботі в середніх загальноосвітніх та професійно-технічних

навчальних закладах України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закатнов Д. Професійне самовизначення старшокласників : методичний посібник / Дмитро Закатнов. – К. : КНЕУ, 2003. – 96 с.
2. Закатнов Д. Технології активізації професійного самовизначення старшокласників : Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету/Дмитро Закатнов // Педагогіка. – 2001. – № 6. – С. 99 – 104.
3. Holland J. Theory of Vocational Choice : Counsel Psychol./ J. Holland. – 1979. – № 6. – P. 35–45.
4. School-To-Work Opportunities. Act Of 1994 : Public Law 103–239, 108 Stat 568, May 4, 1994 [Electronic Resource]. — Mode of access : <http://www.fessler.com/SBE/act.htm>. – Title from the screen.
5. www.psy-files.ru/2007/07/19/tipologicheskijj_oprosnik_dzh._khollanda.html).